

Innehåll i detta PM

Markdirektivet i korthet
Viktiga datum
Allmänna reflektioner
Regeringens fakta-PM i korthet
Tre svenska experter på mark

Markdirektivet i korthet

Kommissionen presenterade den 5 juli 2023 ett förslag till ett nytt direktiv om markhälsa. Förslaget grundar sig på markstrategin för 2030 och syftar till att uppnå god markhälsa i hela EU till år 2050.

Förslaget gäller all mark med åtgärder fokuserade på jordbruksmark, skogsmark och förgiftad mark. De näringar som främst berörs är jordbruk, skogsbruk och industri. Långsiktigt vill EU-kommissionen ge mark samma rättsliga status som luft och vatten och EU-kommissionen ser synergier med förslaget om återställande av natur som täcker alla ekosystem och som har målgång 2050.

För att kunna skydda mark inom EU vill kommissionen etablera ett omfattande övervakningssystem av mark med återkommande tvingande jordprover och etablering av 100 laboratorier inom EU för testning av jord enligt kriterier som EU-kommissionen fastlägger. Laboratoriernas uppgift ska även vara att uppmuntra engagemang hos allmänheten och skapa medvetenhet om vikten av markhälsa.

Medlemsländer blir skyldiga att definiera och etablera markdistrikt. Distrikten ska täcka hela landets territorium och alla marktyster, och utgöra den grundläggande förvaltningsenheten för markhälsa.

Jordprover ska tas regelbundet men inte mer sällan än vart femte år och påvisade brister ska resultera i ändat bruk av mark för att åtgärda bristerna. Förgiftade marker ska identifieras i ett register och åtgärdas systematiskt. Medlemsstater ska utfärda certifikat om jordhälsa till markägare och kraven för dessa ska EU-kommissionen bestämma i delegerade aktier.

Markdirektivet har stort fokus på ryldbaserad övervakning av alla marktyster. Man föreslår utökad Lucas-övervakning och etablering av övervakning med Copernicus om kombinerar övervakning via satellit och fältdata.

För att möjliggöra detta vill EU-kommissionen att medlemsländerna legalt ska möjliggöra att kommissionen tar jordprover lokalt, inklusive på privat mark.

Medlemsländerna ska även, enligt förslaget, införa regler om sanktioner mot fysiska och juridiska personer som bryter mot direktivet regler. Sanktionerna ska vara "effektiva,

proportionerliga och avskräckande” och kopplas i storlek till omsättning eller inkomst. För företag ska de påverka vinsten.

Sex år efter införandet av markdirektivet ska reglerna, vid behov, stramas åt för att nå 2050-målet om friska jordar inom EU.

Viktiga datum

Förslaget kom 5 juli 2023.

EU: Europaparlamentet har inte behandlat förslaget ännu. Rapportör i Europaparlamentet har ännu inte utsetts. Medlemsländernas synpunkter är ännu inte kända.

Sverige: Förslaget behandlas i rådsarbetsgruppen för miljö. Första behandling i rådsarbetsgruppen skedde den 27 juli 2023. Förslaget är på remiss och synpunkter ska lämnas till regeringen senast den 3 november 2023. Förslaget kommer behandlas i Miljörådet samt i miljögruppen. Det finns ännu ingen tidsplan för höstens arbete.

EU: Svar på samråd senaste den 17 oktober 2023.

Allmänna reflektioner

I förslaget vill man göra ett gemensamt övervakningssystem med harmoniserade indikatorer för mycket skiftande geografiska områden och mycket skiftande marktyper som jord, skog och förgiftad industrimark.

Den centrala frågan är om det är effektivt och praktiskt.

Som motiv för ett markdirektiv i direktivets inledning står som ett faktum att alla medlemsländers mark är stadd i försämring och att 60-70 procent av marken inom EU är i dåligt skick. Därför behövs överstatlig styrning.

Vi har inhämtat kunskap från tre ledande svenska markexperter (se bifogat) och de säger att det inte finns grund för dessa påståenden och att det inte finns tecken på att den svenska marken försämras och det gäller både skogsmark och jordbruksmark

De åtgärder som anges i förslaget för att förbättra åkerjord, som växtföljd och kvävebindande grödor i växtföljden är redan väl kända i lantbruket och målstyrs redan genom den gemensamma jordbrukspolitiken CAP. Ett exempel på det är bidrag till betande nötkreatur som både förbättrar jorden organiskt och bidrar till ökad biologisk mångfald.

Med detta sagt är det generellt bra med fokus på mark och markhälsa eftersom marken är grunden till all biologisk produktion. Frågan är om detta mycket omfattande och kostsamma

förslag är motiverat eller om det går att öka medvetenhet om mark och markhälsa på andra sätt.

I konsekvensbeskrivningen skriver EU-kommissionen att genomförande av markdistrikt, etablering av laboratorium och återkommande aktiviteter med provtagning, rapporter och informationsarbete blir dyrare för Sverige än andra länder på grund av att vi har lägre antal invånare per kvadratkilometer jämfört med andra europeiska länder. Detta blir extra tydligt i norra Sverige som sannolikt får högre kostnader för genomförandet jämfört med till exempel södra Sverige.

EU-kommissionen bedömer också att små och medelstora företag kan vara extra känsliga för de kostnadsökningar som förslaget kommer att medföra.

Markdirektivet kan, om det genomförs, i nästa steg bli mycket ingripande i enskilda medlemsländer och mot enskilda markägare.

Positivt i förslaget är att man pratar om vikten av en bioekonomi och vikten av produktion av livsmedel och biomassa och man nämner även problemet med mikroplaster.

Regeringens fakta-pm i korthet

Regeringen bedömer att kommissionens konsekvensbeskrivning inte till fullo tar hänsyn till Sveriges särskilda förutsättningar med stora ytor av skog och fjäll. Indelningen i markdistrikt och utpekande av behöriga myndigheter kan bli svårt att genomföra i Sverige. Regeringen ser en stor risk för att förslaget till direktiv medför oproportionerligt höga kostnader. Ett genomförande av direktivet med föreslagen utformning kommer innebära nya uppgifter och kostnader för såväl kommuner, länsstyrelser och centrala uppföljnings- och vägledningsansvariga myndigheter.

Regeringen är tveksam till om det behövs en gemensam EU lagstiftning.

Regeringen noterar också att markhälsocertifikat utfärdas. I förslaget listas krav som behöver följas vid ianspråktagande av mark som skulle kunna göra ianspråktagandet dyrare. Markdistrikt eller liknande uppdelning av mark som föreslås i direktivets artikel 4 finns inte i svensk rätt.

Förslagen i direktivet har inte något uttryckligt generellt undantag för naturligt höga bakgrundsnivåer av naturligt förekommande ämnen vid definition av markförorening, vilket bedöms innebära att all jord eller mark med höga halter av ett visst ämne skulle kunna komma att anses som förorenad.

På det rättsliga området ses många verksamhetsområden nu över samtidigt, till exempel vattendirektiven och slam- och avloppsdirektiven. Det kan därmed finnas risk för att ny lagstiftning inom flera områden kan skapa ett förändringstryck och administrativa bördor som kan vara svåra att hantera, inte minst för små och medelstora företag

Flera av principerna för hållbar markförvaltning som finns redan beskrivna i förslaget till direktiv sammanfaller med grundvillkoren beträffande åkermark i EU-förordningen om jordbrukspolitiken, om vad som kallas normer för god jordbrukssed och goda miljöförhållanden (GAEC).

Risker för försenad försvarsutbyggnad och annan samhällsviktig utbyggnad av olika verksamheter har identifierats, beroende på hur förslagets principer ska tillämpas. Sverige har sedan flera decennier aktivt arbetat med att identifiera och kartlägga förorenade områden, vilket resulterat i ca 85 000 identifierade misstänkt förorenade områden. Regeringen anser att kommissionen inte bör ges befogenhet att genomföra skärpningar av krav på medlemsstaterna i direktivet genom delegerade akter eller genomförandeakter.

Tre svenska experter på mark

**Pernilla Christensen, Prodekan, Sveriges lantbruksuniversitet,
SLU Institutionen för skoglig resurshushållning
Avdelningen för landskapsanalys, UMEÅ:**

Svaret efter avstämning med både skogs och jordbrukssidan vid SLU är att det inte finns några tecken på att de svenska jordarna försämras.

**Johan Stendahl, Prefekt,
Forskare FLK vid Institutionen för mark och miljö;
Skogsmarkens biogeokemi:**

Vi är inkopplade i att stödja Naturvårdsverket i myndighetens konsekvensanalys av markdirektivet.

Det är otroligt stora osäkerheter i underlaget som visar att 60-70 procent av marken i EU är i dåligt skick, så den uppgiften får man ta med en nypa salt. Jordbruksmark söderut i Europa har vissa problem.

Mycket i förslaget utgår från jordbruksmarken och det har en dålig anpassning till nordliga skogar.

För skogsmark har vi en väl utvecklad nationell övervakning med 40-åriga tidsserier. De indikatorer de föreslår har begränsad relevans. Vi ska enligt markdirektivet mäta salthalt och fosforhalt och det är inte relevant för våra skogar. De problemen har vi inte. Fosforhalt är relevant för jordbruksmark men inte för skogsmark.

Erosion är också ett begränsat problem här och när det gäller indikatorn kolhalt i skogsmarken anger de fel mått. Kolhalten är inte det man mäter. Man måste mäta tjockleken på jordlagret som innehåller kol, inte själva kolhalten.

Om vi ska mäta indikatorer på problem som vi inte har, har man skapat något väldigt udda. Markdirektivet föreslår att vi gör saker som vi redan gör nationellt med högre precision. Hela direktivet har fått stort fokus på övervakningsdelen och trycker hårt på Copernicus ska säkras.

Man vill premiera och säkerställa den centraliserade övervakningen på EU-nivå på bekostnad av de nationella inventeringarna. Lucas ska användas i brist på annat.

När det gäller satellitövervakningen känns den spekulativ. Du har viss möjlighet att bedöma jordbruksmark, men med skogsmark med trädskikt och bottenmark med blåbärsris kommer man att fånga upp en väldigt begränsad signal.

Peter Högberg, Professor
Department of Forest Ecology and Management
SLU (Swedish University of Agricultural Sciences)
SE-901 83 Umeå:

En EU-övervakning av detta slag verkar onödig och problematisk ur ett svenskt perspektiv. Vi har redan en mycket omfattande årlig nationell markinventering av skogsmark och system i gång för att övervaka jordbruksmark. Skogsmarksinventeringen påbörjades redan på 80-talet. Den beskriver förändringar i markens kemi, lagring av kol m.m. På senare tid har man lagt till analyser av DNA för att även studera svampfloran. Tyskland har en liknande inventering som startade senare än den svenska och i år startar Norge en inventering. För Sveriges och Tysklands del kan således en EU-inventering vara överflödig. Central EU-övervakning med satellit introducerar en möjlig konflikt med nationella system. Vi kommer ju ihåg EU JRC:s mycket grovt felaktiga överskattningar av avverkningarna i Sverige och Finland för några år sedan, beräkningar som inte alls var i närheten av eller beaktade de nationella inventeringarna.